

ضرورت آموزش بهداشت حرفه ای در دانشکده های پزشکی و جایگاه آن در آموزش پزشکی جامعه نگر

نویسنده: آرام تیرگر^۱

خلاصه

آموزش و تربیت نیروی انسانی متخصص مبتنی بر نیازهای واقعی جامعه ضرورتی است که امروزه در خصوص سیستم آموزشی مورد نظر صاحب نظران قرار گرفته و همین امر در مورد آموزش پزشکی منجر به ظهور نظام جدیدی از آموزش تحت عنوان « آموزش پزشکی جامعه نگر » گردیده است.

نظر به اینکه بخش قابل ملاحظه ای از زمان زندگی هر فردی از افراد جامعه در محیط کار سپری می شود و از طرفی بخش کثیری از افراد جامعه که گاهی به بیش از نیمی از آن می رسند، به کار اشتغال دارند، لذا نیازهای بهداشتی - درمانی جامعه کاری را نیز می توان یک نیاز واقعی جامعه قلمداد نمود.

با توجه به مطالب فوق یازنگری در کیفیت و کمیت مطالب آموزشی در خصوص آموزش بهداشت حرفه ای به دانشجویان علوم پزشکی بویژه رشته پزشکی با هدف تربیت آموزش گیرندگانی که قابلیت رفع نیازهای واقعی جامعه را داشته باشند امری ضروری به نظر می رسد.

کلید واژه: بهداشت حرفه ای، پزشکی جامعه نگر، دانشکده پزشکی

مقدمه:

آنچه که در سالهای اخیر در رابطه با سیستم آموزشی و چگونگی تربیت متخصص مورد اتفاق نظر قرار گرفته آموزش بر پایه نیازهای واقعی جامعه است که آموزش پزشکی نیز از این قاعده مستثنی نیست. تحقیقات انجام شده در سال گذشته نشان داده است که علیرغم گسترش روزافزون تکنولوژی پزشکی و تعمق بیشتر در علوم پزشکی، همچنان مرگ و میرها و یا حداقل بیماریها یا برجاست و اگر چه نوع و شکل بیماری عوض می شود، لکن نسبت ها و درصد تغییر چشمگیری ندارند. از طرفی در ۲۵ سال آخر قرن حاضر توقع عمومی از پزشکی چه در وسعت و چه در عمق آن، افزایش یافته و به انفجار در تقاضا برای خدمات پزشکی منجر

شده است، حال آنکه در مقابل، نقش پزشک بعنوان نگاهبان سلامت و حامی بیمار، بتدریج تحت تاثیر برخی عوامل وابسته بهم رو به افول گذارده است.

موارد فوق دانشکده های پزشکی و دانشگاههای مختلف علوم پزشکی جهان را بر آن داشت تا مشکلات فوق را جهانی کرده و نهایتاً طی کنفرانس در سال ۱۹۸۸ در شهر ادینبورگ انگلستان تصمیم به تغییر نظام پزشکی گرفته و سیستم نوینی از آموزش بنام آموزش پزشکی جامعه نگر پی ریزی گردید (۱، ۲).

بنا به تعریف آموزش پزشکی جامعه نگر عبارتست از سیستم آموزشی مبتنی بر شناخت

دقیق نیازهای جامعه (مردم) و تربیت آموزش گیرندگانی که قابلیت رفع این نیازها را داشته باشند (۱، ۲، ۳، ۴).

بنابراین، اصل و مبنای در سیستم آموزشی جدید، نیازهای واقعی جامعه است و دانشجویان نیز میبایست متناسب با این نیازها، آموزشهای لازمه را فراگیرند.

با توجه به اینکه میدانیم بخش قابل ملاحظه ای از زمان زندگی هر فرد در محیط کار سپری می شود، لذا جامعه کاری را هم میتوان بخش مهمی از جامعه دانست که مشکلات آن در مرد و زن، پیر و جوان منعکس می گردد. از طرفی جمعیت روز افزون شاغلین در مشاغل مختلف که در بعضی از جوامع بیش

جدول شماره ۱- آموزش بهداشت حرفه ای در دانشکده های پزشکی

محل یا منطقه	تعداد	آموزش بهداشت حرفه ای		فاقد آموزش بهداشت حرفه ای
		اجباری	اختیاری	
آفریقا	۳۴	۲۸(۸۲/۳)	۰	۴(۱۱/۸)
آسیا	۲۱۴	۱۵۶(۷۲/۹)	۴	۵۲(۲۴/۳)
اروپا	۱۵۵	۱۰۹(۷۰/۴)	۱۴	۳۲(۲۰/۶)
آمریکای لاتین	۹۱	۴۲(۵۰/۵)	۱	۴۶(۵۰/۵)
خاور میانه	۱۷	۱۰(۵۸/۸)	۱	۶(۳۵/۳)
آمریکای شمالی	۱۱۲	۵۴(۴۸/۲)	۱۵	۴۳(۳۸/۴)
اقیانوسیه	۱۳	۱۱(۸۴/۶)	۰	۲(۱۵/۴)
جمع کل	۶۳۶	۴۱۰(۶۴/۵)	۳۵	۱۸۵(۲۹/۱)

کاری همچون ساعات متمادی و کار یکنواخت، شیفت کاری و غیره را با خود به همراه دارد. تمام موارد ذکر شده در کشورهای در حال توسعه دارای آسیبها و خسارات جدی تری در مقایسه با کشورهای صنعتی و توسعه یافته هستند، چرا که در این کشورها (کشورهای در حال توسعه) غالباً وسائل و تجهیزات، کهنه و مستعمل بوده و از

طرفی محیط کار فاقد شرایط مطلوب و استاندارد می باشد.

تحت چنین شرایطی پزشکان در کشورهای در حال توسعه باید هم قادر به درک مشکلات سنتی و قدیمی و هم مشکلات از صنایع و تکنولوژی جدید باشند.

با توجه به آنچه گذشت در می یابیم وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و سایر سازمانهای ذیربط میبایست برنامه های آموزشی را برای دانشجویان پزشکی به اجراء در آورند که طی آن اطلاعات پایه در رابطه با بهداشت حرفه ای آموخته شده و اطلاعات کافی در این خصوص در اختیار آنها گذارده شود.

متخصصان بهداشت حرفه ای سازمان بین المللی کار (I.L.O) و سازمان جهانی بهداشت (W.H.O) اظهار داشته اند که دانشجویان پزشکی از دیدگاه بهداشت حرفه ای باید دارای قابلیت های زیر باشند:

* آگاهی و اشراف به چگونگی تاثیر کار بر روی سلامت و چگونگی ارتباط آنها با یکدیگر؛

* آگاهی از روش سنجش میزان تاثیر کار بر روی جسم و روان کارگر؛

* فهم کامل و دقیق مفهوم بهداشت

نیمه صنعتی مشغول بکارند)، می بایست علاوه بر مراقبتهای پزشکی به مسائل و مشکلات بهداشتی کارگران نیز بپردازد. پزشک نباید از اثرات منفی کار و محیط بر روی سلامت افراد غافل باشد. برناردینو رامازینی (Bernardino Ramazzini) که بنام پدر " طب کار " معروف است، می گوید:

« به سوالاتی که بقرات پیشنهاد می کند تا از بیماران هنگام پذیرش انجام شود، باید یک سؤال دیگر هم اضافه شود. آن سؤال این است: شغل شما چیست؟ »

بعنوان مثال بیماری بادردهای شکمی به پزشک مراجعه می کند و تحت عمل جراحی و لاپاراتومی قرار می گیرد. چرا؟ چون از او سؤال نشده شغل چیست؟ تا با توجه به سایر علائم مشخصه مسمومیت با سرب مثل خط آبی روی لثه (Bertulin Blue Line) پی به مسمومیت با سرب برده شود (۵).

صنعتی شدن مخاطرات جدیدی را از جمله حوادث، مواجهه با عوامل فیزیکی زیان آور همچون صدا، پرتوها و ... تماس با انواع مواد شیمیائی سمی و ناشناخته - مواجهه با انواع گرد و غبارها اعم از گرد و غبار مواد شیمیائی، الیاف، غلات و سبزیجات - سیستم نامناسب

از نیمی از جمعیت آنرا به خود اختصاص میدهد، از دیگر عواملی است که ما را بر آن می دارد تا هرچه بیشتر به رعایت اصول بهداشت حرفه ای پرداخته و نیازهای بهداشتی نیروی کار را جهت تامین سلامت بعنوان یک نیاز واقعی جامعه بدانیم.

با توجه به مطالب فوق دانشجویان علوم پزشکی و بویژه دانشجویان رشته پزشکی در جایگاه خود باید نسبت به بهداشت حرفه ای و اهداف و برنامه های آن اشراف کامل داشته، حفظ و حراست از سلامت نیروی کار را بعنوان یک نیاز ضروری و واقعی جامعه در سر لوجه فعالیتهای آینده خود قرار دهند.

در کشورهای در حال توسعه بهداشت حرفه ای بطور سنتی بوده و یا اینکه تقلیدی از کشورهای صنعتی است، لذا در غالب موارد این خدمات فاقد کارائی مناسب می باشد و با توجه به محدودیت نیروی انسانی و تجهیزات پزشکی و بهداشتی، لزوم یک برنامه ریزی دقیق جهت توزیع مناسب و بهره مندی کامل موجود، حس می گردد.

پزشکی که مسئولیت اقدامات بهداشتی درمانی یک جمعیت کارگری را بعهده دارد (همانند پزشک شاغل در مجتمع های صنعتی و کارخانه و یا طبیبانی که در شهرهای صنعتی و

حرفه‌ای و بهداشت در صنعت؛
* آشنایی با مهمترین و متداولترین مشکلات بهداشت حرفه ای کشور؛
* آشنایی با غالب صنایع و صنایع عمده کشور؛

* قابلیت انجام معاینات شغلی، تشخیص، طرح درمان و اقدامات پیشگیری مناسب.
از آنجائیکه اکثر دانشجویان پزشکی تمام تلاش خود را صرف مراقبتهای پزشکی می کنند، باید به آنها آموخته شود که در بررسی سابقه بیماری فرد حتماً شغل فعلی و گذشته فرد را نیز مد نظر داشته باشند.

البته انتظار نمی رود که یک پزشک عمومی اشراف کاملی بر روی کلیه صنایع داشته باشد، اما باید این موضوع را حتماً بپذیرد که کار و محیط کار نقش مهم و تعیین کننده ای در سلامت فرد و افراد خانواده اش دارد.

با توجه به آنچه که در بالا به آنها اشاره گردید، هر اهل فنی تأیید می نماید که دستیابی به هدف یاد شده تنها از راه آموزش بیماریهای ناشی از کار به دانشجویان پزشکی میسر نیست و باید به سایر جنبه های بهداشتی نیروی کار توجه کافی مبذول گردد.

آموزش بهداشت حرفه ای در دانشکده های پزشکی:

بر اساس تحقیقی که از سوی سازمان جهانی بهداشت (W.H.O) در سال ۱۹۸۶ در رابطه با آموزش بهداشت حرفه ای به دانشجویان پزشکی در ۱۲۲۸ دانشگاه از ۱۳۵۳ دانشگاه سطح جهان بعمل آمد، از ۶۳۶ دانشگاه پاسخ دهنده به پرسشها (جدول شماره ۱)، در ۴۵۱ دانشگاه آموزش بهداشت حرفه ای صورت می

پذیرفت و در ۴۱۰ مورد آن آموزش بهداشت حرفه ای اجباری بوده است. با احتمال قریب به یقین میتوان گفت در سایر دانشگاهها نیز بهداشت حرفه ای حداقل در نیمی از دانشکده های پزشکی تدریس می شود.

در اکثر دانشگاه ها بخشی از سئوالات امتحانات جامع به بهداشت حرفه ای اختصاص دارد. تعدادی از این دانشکده ها حتی دارای اعضاء هیئت علمی جهت آموزش بهداشت حرفه ای هستند و گروهی مستقل جهت پرداختن به این موضوع فعالیت می نمایند.

در جدول شماره ۲ اختلاف مربوط به مدت زمان آموزش بهداشت حرفه ای در هر یک از دانشکده های پزشکی در کشورهای مختلف آسیایی ارائه شده است. البته لازم به ذکر است این اختلاف در کشورهای اروپائی تقریباً گسترده تر است و از عدم هر گونه آموزش برای دانشجویان پزشکی تا حدود ۱۱۴ ساعت برای دانشجویان سال آخر پزشکی در کشور لهستان متغیر است (البته فعالیتهای این مدت شامل: تهیه مقاله، سخنرانی و کار عملی در مراکز مربوطه می باشد). همچنین علاوه بر مدت فوق دانشجویان حدود ۶۰ ساعت نیز در یکی از مراکز صنعتی به ارائه خدمات پزشکی به بیماران ناشی از کار مشغول بوده و در این مدت چگونگی پرداختن به محیط کار، ارزیابی

مخاطرات ناشی از کار، درمان عوارض و حوادث ناشی از کار، طب پیشگیری و برقراری تناسب بین کار و کارگر (مهندس انسانی = ارگونومی) را خواهند آموخت.

پیشنهاد:

با عنایت به آمار ارائه شده در رابطه با آموزش بهداشت حرفه ای در بخشی از کشورهای در حال توسعه و از طرفی نیاز مبرم به نیروی کار در جامعه مخصوصاً در کشوری همچون جمهوری اسلامی ایران که فرهنگ کار برای مردان و زنان با توجه به آهنگ صنعتی شدن رو به توسعه روزافزون گذارده است، ضرورت نیاز تأمین و تربیت نیروی انسانی توانمند در بخش بهداشت و درمان که قادر به پاسخگویی نیازهای جامعه کاری باشد از رسالتهای عمده وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی می باشد. لذا بر مسئولین و برنامه ریزان آموزشی است که با ایجاد تحولات عمده در اهداف و برنامه های آموزشی و ایجاد نظامی متکامل و همگام با روند تغییرات و بر مبنای شناخت دقیق نیازهای واقعی حال و آینده در جهت تأمین، حفظ و ارتقاء سطح سلامت نیروی کار گام بردارند و در این راستا با تأکید بر روی بهبود کیفیت و کمیت آموزش بهداشت حرفه ای برای دانشجویان علوم پزشکی بویژه

جدول شماره ۲- برنامه آموزشی بهداشت حرفه ای برای دانشجویان پزشکی

کشور	دانشجویان مورد آموزش	مدت آموزش	تعداد آموزشگران	تعداد دانشجویان
هنگ کنگ	دانشجویان پزشکی سال سوم	۱۱ ساعت	۲ یا ۱ نفر	۲۵۰ نفر
هنگ کنگ	دانشجویان پزشکی سال دوم و سوم	۱۰-۱۵ ساعت	۲ یا ۱ نفر	۱۵۰
اندونزی	دانشجوی پزشکی	۲۸ ساعت	۲ نفر	۱۵۰
کره	دانشجوی پزشکی	۱۲ ساعت	۳ یا ۲ نفر	۱۰۰
مالزی	دانشجوی پزشکی	۴ ساعت	۱ نفر	۱۲۰
فیلیپین	دانشجویان سال سوم و دوم	۳-۳۰ ساعت	۷ تا ۱ نفر	۱۰۰-۳۵۰
سنگاپور	دانشجویان سال چهارم	۲۴ ساعت	۵ تا ۱ نفر	۱۷۵-۲۰۰
سریلانکا	دانشجوی پزشکی	۴-۱۰ ساعت	۴ تا ۱ نفر	۱۵۰-۱۷۵
تایلند	دانشجوی پزشکی	۳۰ ساعت	۱ تا ۴ نفر	۳۰

رشته پزشکی در تربیت آموزش گیرندگان که قابلیت رفع نیازهای واقعی جامعه را دارا باشند، بکوشند. پرواضح است که انجام اصلاحاتی در برنامه های مربوط به بازآموزیهای پزشکان نیز در جهت نیل به اهداف فوق نقش بسزائی خواهد داشت.

منابع:

- ۱- اکبری. محمداسماعیل، آموزش پزشکی جامعه نگر، نشریات وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی.
- ۲- شادپور. کامل، حرفه پزشکی در حال تغییر، جزوه ارائه شده در کارگاه آموزش پزشکی جامعه نگر.
- ۳- فرقان پرست. کامبیز، شجاعی. حسین، ایران، ۱۳۶۶، ۹.
- ۴- آهکی. محب، شجاعی تهرانی. حسین، آموزش جامعه گرا برای کارکنان بهداشت، گروه مطالعه سازمان بهداشت جهانی ۱۳۷۳.
- ۵- حق دوست اسکوئی. سیده فاطمه، بهداشت کار، تهران، دانشکده پرستاری و مامائی
- 6- W. H. O. , Training and education in occupational health, Technical report series 762 , world Health organization, Geneva, 1988.

